

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૨/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૩/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૪/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૫/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૭/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૮/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૯૯/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૦/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૧/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૨/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૩/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૪/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૫/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૬/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૦૭/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના

પૂનમ મનહરલાલ ભગત

વિરુદ્ધ

દિનેશભાઈ ભૂરાજી માળી

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧, ૨, ૩ તરફથી શ્રી પી.એમ. દવે (૨૬૩)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી પી.એસ. ચંપાનેરી (૨૧૪)

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

તારીખ : ૧૦/૦૭/૨૦૧૮

સીએવી ચુકાદો

આ તમામ પિટિશનોમાં જુદા જુદા દાવાઓમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ સમાન હુકમો વાદગ્રસ્ત છે, જેના દ્વારા સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ના ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળ અરજદારો – મૂળ પ્રતિવાદીની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. પ્રથમ શીર્ષકવાળી પિટિશનમાં હુકમ, ઉદાહરણ તરીકે, વિદ્વાન પ્રિન્સિપાલ સિવિલ જજ, અમીરગઢ, જિલ્લો બનાસકાંઠા દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૪૮/૨૦૧૫ માં આંક ૨૬ નીચેનો હુકમ છે.

૨. સામાવાળા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી પી.એસ. ચંપાનેરીએ એવો પ્રારંભિક વાંધો ઉઠાવ્યો હોવાથી કે વાદગ્રસ્ત હુકમોને પડકારવાનો ઉપાય સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ સિવિલ રિવિઝન અપ્લિકેશન છે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન નથી, તેથી હકીકતલક્ષી ગુણદોષ તરફ જવું જરૂરી ન હતું કારણ કે સદર પ્રારંભિક પાસા પર શરૂઆતમાં જ વિચારણા કરવામાં આવી રહી છે.

૩. સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ નીચે મુજબ વંચાય છે.

“૧૧૫ રિવિઝન - (૧) હાઈકોર્ટ એવા કોઈપણ કેસનો રેકૉર્ડ મંગાવી શકશે, જેનો નિર્ણય આવી હાઈકોર્ટની તાબાની કોઈપણ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય અને જેમાં તેની સમક્ષ કોઈ અપીલ થઈ શકતી ન હોય, અને જો આવી તાબેદાર અદાલત- (એ) કાયદા દ્વારા તેમાં નિહિત ન થયેલ હકૂમતનો ઉપયોગ કર્યો હોવાનું જણાય, અથવા (બી) તે રીતે નિહિત થયેલ હકૂમતનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોવાનું જણાય, અથવા (સી) તેની હકૂમતના ઉપયોગમાં ગેરકાયદેસર રીતે અથવા નોંધપાત્ર અનિયમિતતા સાથે કાર્ય કર્યું હોવાનું જણાય, તો હાઈકોર્ટ તે કેસમાં પોતાને યોગ્ય લાગે તેવો હુકમ કરી શકશે:

પરંતુ શરત એ છે કે હાઈકોર્ટ, આ કલમ હેઠળ, દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહી દરમિયાન કરવામાં આવેલ કોઈપણ હુકમ અથવા કોઈ મુદ્દાનો નિર્ણય કરતા કોઈપણ હુકમમાં ફેરફાર કરશે નહીં અથવા તેને ઉલટાવશે નહીં, સિવાય કે જ્યાં તે હુકમ, જો તે રિવિઝન માટે અરજી કરનાર પક્ષકારની તરફેણમાં કરવામાં આવ્યો હોત, તો દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીનો આખરી નિકાલ લાવ્યો હોત.

(૨) હાઈકોર્ટ, આ કલમ હેઠળ, એવા કોઈપણ હુકમનામા અથવા હુકમમાં ફેરફાર કરશે નહીં અથવા તેને ઉલટાવશે નહીં કે જેની વિરુદ્ધ કાં તો હાઈકોર્ટમાં અથવા તેની તાબાની કોઈપણ અદાલતમાં અપીલ થઈ શકતી હોય.

(૩) રિવિઝન એ અદાલત સમક્ષના દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીની મનાઈ (સ્ટે) તરીકે અમલમાં રહેશે નહીં, સિવાય કે જ્યાં આવા દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહી પર હાઈકોર્ટ દ્વારા સ્ટે આપવામાં આવ્યો હોય.”

૩.૧ ૧૯૯૯ ના અધિનિયમ ૪૬ દ્વારા ૦૧લી જુલાઈ, ૨૦૦૨ થી અમલમાં આવે તે રીતે આ જોગવાઈમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા કલમ ૧૧૫ ના પેટા-કલમ (૧) નો પરંતુક ઉપર ટાંક્યા મુજબ બદલવામાં (પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં) આવ્યો હતો. સુધારા પહેલાં જે રીતે પરંતુક અસ્તિત્વમાં હતો તે નીચે મુજબ હતો.

“પરંતુ શરત એ છે કે હાઈકોર્ટ, આ કલમ હેઠળ, દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહી દરમિયાન કરવામાં આવેલ કોઈપણ હુકમ અથવા કોઈ મુદ્દાનો નિર્ણય કરતા કોઈપણ હુકમમાં ફેરફાર કરશે નહીં અથવા તેને ઉલટાવશે નહીં, સિવાય કે જ્યાં -

(એ) તે હુકમ, જો તે રિવિઝન માટે અરજી કરનાર પક્ષકારની તરફેણમાં કરવામાં આવ્યો હોત, તો દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીનો આખરી નિકાલ લાવ્યો હોત, અથવા

(બી) તે હુકમ, જો કાયમ રહેવા દેવામાં આવે, તો ન્યાયની નિષ્ફળતા પરિણામશે અથવા જે પક્ષકારની વિરુદ્ધ તે કરવામાં આવ્યો હતો તેને ભરપાઈ ન થઈ શકે તેવું નુકસાન પહોંચાડશે.”

૩.૧.૧ આમ, હાઈકોર્ટની રિવિઝનલ હક્કમત હેઠળ લાવી શકાય તેવા કેસોની કેટેગરી વ્યાખ્યાયિત અને સીમાંકિત કરવામાં આવી છે. પ્રતિસ્થાપિત પરંતુક સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા એવા પ્રકારના હુકમોના સંદર્ભમાં રિવિઝન અપિલકેશન દાખલ કરવાની પરવાનગી આપે છે જે જો રિવિઝન માટે અરજી કરનાર પક્ષકાર, એટલે કે રિવિઝનિસ્ટની તરફેણમાં પસાર કરવામાં આવ્યા હોત, તો દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીનો આખરી નિકાલ લાવ્યો હોત. અન્ય તમામ કેસોમાં, રિવિઝનલ સત્તાઓનો ઉપયોગ પ્રતિબંધિત છે. જે આધારો પર સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ રિવિઝનલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય છે તે

સમાન રહ્યા છે જે આધારો કલમ ૧૧૫(૧) ના પેટા-ખંડ (એ), (બી) અને (સી) પરથી પ્રગટ થાય છે.

૩.૧.૨ સુધારા દ્વારા પ્રતિસ્થાપિત પરંતુક એવી પરિકલ્પના કરે છે કે હાઈકોર્ટ, કલમ ૧૧૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હુકમમાં ફેરફાર કરશે નહીં અથવા તેને ઉલટાવશે નહીં, સિવાય કે તે હુકમ જો અરજી કરનાર પક્ષકારની તરફેણમાં કરવામાં આવ્યો હોત તો દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીનો આખરી નિકાલ લાવ્યો હોત. સિવિલ કોર્ટ જેના દ્વારા સીપીસી ના ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળ પ્રતિવાદીની અરજી નામંજૂર કરે છે તેવો હુકમ આ નિર્ધારિત ક્ષેત્રમાં સ્પષ્ટપણે આવે છે, કારણ કે, જો કોર્ટ દ્વારા હુકમથી ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળની અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હોત, તો તેની અસર દાવાની કાર્યવાહીનો આખરી અંત લાવવાની થઈ હોત.

૩.૨ ધી કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર એ એક સ્વયં-સંપૂર્ણ સંહિતા છે. તે સિવિલ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં અનુસરવામાં આવનારી કાર્યરીતિ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. આ જોગવાઈઓમાં ઉપાયના એવા માર્ગો સમાવિષ્ટ છે કે જેનો પક્ષકાર દ્વારા શ્રેણીબદ્ધ ક્રમમાં ઉચ્ચ સિવિલ કોર્ટો સમક્ષ સિવિલ કોર્ટોના વિવિધ હુકમો સામેના પડકારને આગળ ધપાવવા માટે આશરો લઈ શકાય છે. હુકમોના વર્ગ અને કેટેગરીના આધારે, સંહિતાની સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ કાં તો અપીલ અથવા રિવિઝનલ હક્કમતમાં તેમને પડકારી શકાય છે. મૂળ હુકમનામાઓ અને હુકમો સામે સીપીસી ની કલમ ૮૬ હેઠળ ફર્સ્ટ અપીલ ની જોગવાઈ છે. સીપીસી

ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ સેકન્ડ અપીલ થઈ શકે છે. ઓર્ડર ૪૩ રુલ ૧ માં સમાવિષ્ટ અપીલ ફોમ ઓર્ડર ની જોગવાઈ અમુક હુકમો સામે અપીલ કરવાની પરવાનગી આપે છે. રિવ્યુ (પુનરાવલોકન) હકૂમત પણ પરિકલ્પિત છે. ઉપરોક્ત હકૂમતો પૈકી, કલમ ૧૧૫ એ હાઈકોર્ટને રિવિઝનની સત્તા પ્રદાન કરતી રિવિઝનલ હકૂમત છે.

૩.૩ બીજી તરફ, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હાઈકોર્ટની બંધારણીય હકૂમત એ સુપરવાઈઝરી (દેખરેખની) હકૂમત છે કે જેના હેઠળ હાઈકોર્ટ એવી તમામ અદાલતો અને ફોરમ કે જે હાઈકોર્ટને તાબેદાર છે તેમના હુકમો અને કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં અધિક્ષક્ષણ (દેખરેખ) ની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરે છે. એ બાબત ખોટી છે કે સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ માં સુધારા પછી, અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની હકૂમત વિસ્તૃત થઈ છે અથવા તેમાં સરળ પ્રવેશ ઉપલબ્ધ છે. શાલિની શ્યામ શેટ્ટી વિરુદ્ધ રાજેન્દ્ર શંકર પાટીલ [(૨૦૧૦) ૮ એસસીસી ૩૨૯] માં એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે,

“અમે એ પણ અવલોકન કરી શકીએ છીએ કે કેટલીક હાઈકોર્ટોમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશનોને રિટ પિટિશન ગણાવીને ગ્રાહ્ય રાખવાનું વલણ છે. આ બાબતને સૂર્ય દેવ રાય વિરુદ્ધ રામ ચંદર રાય (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૬૭૫ માંના ગુણોત્તર (રેશિયો) ના ક્ષતિપૂર્ણ મૂલ્યાંકનના આધારે અને સિવિલ પ્રોસિજર કોડ (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૯૯ દ્વારા સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૧૧૫ માં તાજેતરના

સુધારાને ધ્યાને રાખીને યોગ્ય ઠેરવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સુધારાના પરિણામે, સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ નો વ્યાપ મર્યાદિત થયો છે. અમારા મતે, જો સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ નો વ્યાપ મર્યાદિત થયો હોય તો પણ તેના પરિણામે હાઈકોર્ટની અધિક્ષણની સત્તા વિસ્તૃત થઈ નથી. એ પુનરોચ્ચાર કરવા માટે અત્યંત જાણીતું છે કે પોતાની હકૂમતનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હાઈકોર્ટે કાયદાના શાસન (રેગુલમ ઓફ લો) નું પાલન કરવું જ જોઈએ.”

(પેરા

૬૬)

(ભારપૂર્વક જણાવેલું)

૩.૩.૧ શાલિની શ્યામ શેઠી (ઉપર મુજબ) માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૨૨૭ ના હકૂમતના ક્ષેત્રના સંદર્ભમાં નિર્ધારિત માપદંડો એ કાયદાનું એક શાસન છે જેને વળગી રહેવું જોઈએ અને વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હકૂમતનો ઉપયોગ કરવા માટે હાઈકોર્ટ સમય-સિદ્ધ (પરંપરાગત) સિદ્ધાંતોનું પાલન કરશે.

૩.૩.૨ એ સુસ્થાપિત છે કે માત્ર ખોટો નિર્ણય એ આ અનુચ્છેદ હેઠળ હકૂમતનો ઉપયોગ કરવા માટેનું કારણ બની શકે નહીં, સિવાય કે તે ખોટો નિર્ણય તાબેદાર અદાલતો દ્વારા ફરજની ગંભીર ઉપેક્ષા અને સત્તાના ઘોર દુરુપયોગ સાથે સંબંધિત હોય. વાર્યમ સિંહ વિરુદ્ધ અમરનાથ [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસસી ૨૧૫] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતની પાંચ ન્યાયાધીશોની બેન્ચે અવલોકન કર્યું હતું

કે, “અનુચ્છેદ ૨૨૭ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી અધિક્ષણાની આ સત્તા, જેમ કે ડાલમિયા જૈન એરવેઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સુકુમાર મુખર્જી [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ કલકત્તા ૧૯૫૩] માં હેરીશ, સી.જે. દ્વારા નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું છે, તેનો ઉપયોગ અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક અને માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ તાબેદાર અદાલતોને તેમની સત્તાની મર્યાદામાં રાખવા માટે કરવાનો છે અને માત્ર સામાન્ય ક્ષતિઓ સુધારવા માટે નથી”.

૪. અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ દ્વારા બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન ગ્રાહ્ય રાખી શકાય છે તે મુદ્દા પર ભાર મૂકવા માટે ચુકાદાઓ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્હી વિરુદ્ધ આર.પી. ખૈતાન [૨૦૦૪ (૨) જી.એલ.આર. ૧૦૬૦ (એસસી)] પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ ઉપલબ્ધ નિયમિત ઉપાયની ઉપસ્થિતિના સંદર્ભમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ હાઇકોર્ટની હકૂમતની સત્તાઓના સંદર્ભમાં ઠરાવ્યું હતું કે વૈકલ્પિક ઉપાયનું અસ્તિત્વ એ પોતે જ હાઇકોર્ટ માટે હકૂમતનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરવા માટેનું કારણ બનશે પરંતુ એવું નહોતું કે આવા અસ્તિત્વથી હાઇકોર્ટની હકૂમત છીનવાઈ ગઈ હતી. સદર ચુકાદામાં અનિવાર્યપણે જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું તે એ હતું કે અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની હકૂમત છીનવાઈ ન હતી.

૪.૧ ડિવિઝન બેન્ચના અન્ય ચુકાદાઓ ચિદાનંદ આશ્રમ (સ્વામીજી વાડી) વિરુદ્ધ મફતલાલ ફતેચંદ શાહ [૨૦૧૨ (૫) જી.એલ.આર. ૪૧૬૮] તેમજ ૨૫મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના રોજ નિર્ણીત સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૧૧૬૪૯/૨૦૧૨ વાળા ઠક્કર રઘુરામ રણછોડભાઈ વિરુદ્ધ ગોહિલ શિવાજી ગમરસિંહ પર એ રજૂઆત કરવા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે સીપીસી ના ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળની અરજી નામંજૂર કરવા સામે પિટિશનો ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવી હતી. તે ચુકાદાઓમાં સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળની રિવિઝનલ હકૂમતના સંદર્ભમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ હકૂમતના ઉપયોગના તુલનાત્મક પ્રશ્ન સાથે વિગતવાર વિચારણા કરવામાં આવી ન હતી. આ ઉપરાંત ૨૨મી જૂન, ૨૦૧૧ ના રોજ નિર્ણીત સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૫૭૩૯/૨૦૧૧ વાળા વિષ્ણુભાઈ નારણભાઈ પટેલ વિરુદ્ધ સુરેશકુમાર કુંદનલાલ લાલચંદાણી માં આ અદાલતના અન્ય એક ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જે સીપીસી ના ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળની અરજી મંજૂર કરતા હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવેલી સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન હતી. તેમાંથી કોર્ટના એવા અવલોકનો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે વૈકલ્પિક વૈધાનિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતાને ધ્યાને રાખીને પિટિશન ગ્રાહ્ય રાખવાની યોગ્યતા (એન્ટરટેનેબિલિટી) અને ટકી રહેવાની ક્ષમતા (મેન્ટેનેબિલિટી) વચ્ચે તફાવત છે. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અન્ય વૈધાનિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાને ધ્યાને રાખીને, અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન ગ્રાહ્ય રાખી શકાય કે નહીં તે એક અલગ પ્રશ્ન હોઈ શકે છે.

૪.૨ એવી રજૂઆત કરવાનો પણ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની હકૂમત તેમજ સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળની હકૂમત, બંને હાઈકોર્ટને પ્રદાન કરવામાં આવી છે અને બંને હાઈકોર્ટ દ્વારા વાપરી શકાય તેવી હોવાથી, બંનેમાંથી કોઈપણનો આશરો લેવા પર કોઈ પ્રતિબંધ હોવો જોઈએ નહીં. અહીં એ અવલોકન કરવાનું રહે છે કે આ એક જ ફોરમનો પ્રશ્ન નથી, પરંતુ પ્રશ્ન હકૂમતોની ઓળખ (આઈડેન્ટિટી ઓફ જ્યુરિસ્ડિક્શન્સ) નો છે.

૪.૩ એવી રજૂઆત પણ કરવામાં આવી હતી કે અસીલ/પક્ષકારને બે ઉપાયો વચ્ચે પસંદગી કરવાનો અધિકાર છે. એવું ઠરાવવાનું રહે છે કે આવો અધિકાર બંધારણીય અદાલતની વિવેકાધીન સત્તા સામે દાવો કરી શકે નહીં. ઉપાયની પસંદગીનો સિદ્ધાંત (ડોક્ટ્રિન ઓફ ચોઈસ ઓફ રેમેડી) ત્યાં લાગુ પડતો નથી જ્યાં પસંદ કરાયેલ ઉપાય બંધારણીય અદાલત સમક્ષ અનુચ્છેદ ૨૨૬ અથવા ૨૨૭ હેઠળ હોય જેનો ઉપયોગ અદાલતના વિવેકબુદ્ધિ પર આધારિત છે. અદાલતની વિવેકબુદ્ધિએ ઉપાય પસંદ કરવાના અધિકારના સિદ્ધાંત પર સરસાઈ મેળવવી અને પ્રભુત્વ ધરાવવું પડશે.

૫. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની દેખરેખની (સુપરવાઈઝરી) હકૂમત તેના નિર્ધારિત માપદંડો ધરાવે છે, જોકે દેખરેખની સત્તાનો વ્યાપ તેની પોતાની પહોળાઈ ધરાવી શકે છે. સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળની રિવિઝનલ હકૂમતની સાથે મુકાયેલી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ ની હકૂમત એ કોઈ વૈકલ્પિક હકૂમત નથી, કે તે કોઈ વૈકલ્પિક ઉપાય નથી. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ ને વૈધાનિક

અપીલ કે રિવિઝનના વિસ્તરણ તરીકે જોઈ શકાય નહીં. તે કોઈ અવેજી હકૂમત નથી કે તેને તે રીતે ગણવામાં આવે અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે. પ્રશ્ન ટકી રહેવાની ક્ષમતા (મેન્ટેનેબિલિટી) નો નથી, કારણ કે, અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની બંધારણીય હકૂમતને વિસ્થાપિત કરી શકાતી નથી અને તે એ રજૂઆતને નકારી ન કાઢવા માટે માન્ય રહે છે કે અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન ટકી શકે છે. તેમ છતાં, વધુ ભારપૂર્વકનો સિદ્ધાંત એ છે કે આ હકૂમતનો ઉપયોગ રૂટિન કે નિયમિત ક્વાયત બનાવવાનો નથી અને જ્યારે કોઈપણ ચુકાદા અને હુકમને પડકારવા માટે તેની હેઠળ અપીલ અથવા રિવિઝનલ હકૂમત ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે તેનો વિસ્તાર કરી શકાશે નહીં.

૫.૧ દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં તાબેદાર સિવિલ કોર્ટો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમોને પડકારવાની વાત આવે ત્યારે, અનુચ્છેદ ૨૨૭ નો આશરો લેવાની ક્ષમતાને વધુ અનુશાસિત કરવી પડશે. **શાલિની શ્યામ શેટ્ટી (ઉપર મુજબ)** માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે શુદ્ધ મિલકતના વિવાદો, ભાગલાના દાવાઓ, હુકમનામાના અમલને લગતા કેસો, મકાનમાલિક અને ભાડૂત વચ્ચેના વિવાદો, અથવા મની ડિકી અને તેવા કેસોમાં રિટ પિટિશનો ગ્રાહ્ય રાખવાના વધતા વલણ અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી. આ વિવાદો દીવાની વિવાદો છે અને તેમાં મિલકતના અધિકારોના વિવાદિત પ્રશ્નો સમાયેલા છે. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કેટલાક કેસોમાં, હાઈકોર્ટોએ રૂટિન રીતે, આવા વિવાદો પર બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ રિટ પિટિશનો ગ્રાહ્ય રાખી હતી અને આવી પિટિશનોને રિટ પિટિશન તરીકે ગણવામાં આવી હતી. **બલુતમલ**

રાયચંદ ઓસવાલ વિરુદ્ધ લક્ષ્મીબાઈ આર. તારતે [(૧૯૭૫) ૧ એસસીસી ૮૫૮] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ધારાસભાએ અપીલ કરવાનો અધિકાર આપ્યો ન હોય ત્યારે હાઈકોર્ટ, અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પોતાની હકૂમતનો ઉપયોગ કરવાના બહાને પોતાની જાતને અપીલ અદાલતમાં ફેરવી શકે નહીં. લક્ષ્મીકાંત રેવચંદ ભોજવાણી વિરુદ્ધ પ્રતાપસિંગ મોહનસિંગ પરદેશી [(૧૯૯૫) ૬ એસસીસી ૫૭૬] માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે રેન્ટ કંટ્રોલ એક્ટ કે જે સંબંધોનું સંચાલન કરતો એક વિશેષ કાયદો હતો, તેના હેઠળ ભાડૂતની ખાલી કરાવવા અંગેના વિવાદમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પોતાની હકૂમતનો વિસ્તાર કરવો હાઈકોર્ટ માટે વાજબી ન હતો. ઓસેફ મથાઈ વિરુદ્ધ એમ. અબ્દુલ કાદિર [(૨૦૦૨) ૧ એસસીસી ૩૧૯] માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશનને વૈધાનિક અપીલ અથવા રિવિઝનના વિસ્તરણ તરીકે ગણી શકાય નહીં.

પ.૨ સાધના લોધ વિરુદ્ધ નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ ફું. લિ. [(૨૦૦૩) ૩ એસસીસી ૫૨૪] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એ પ્રશ્ન પર વિચારણા કરી હતી કે જ્યારે અપીલનો ઉપાય મર્યાદિત આધારો પર હોય ત્યારે શું રિટનો ઉપાય ઉપલબ્ધ રહેશે. નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું જે વિચારણા હેઠળના મુદ્દા માટે સુસંગત છે.

“અપીલ કરવાનો અધિકાર એ એક વૈધાનિક અધિકાર છે અને જ્યાં કાયદો મર્યાદિત આધારો પર અપીલ દાખલ કરીને ઉપાય પૂરો પાડે છે, ત્યાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આપવામાં આવેલા એવોર્ડને પડકારવા માટે વીમા કંપની

પાસે મર્યાદિત આધારો ઉપલબ્ધ છે તેવા આધાર પર બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ પિટિશન દાખલ કરીને પડકારના આધારોને વિસ્તૃત કરી શકાય નહીં. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૯(૨) વીમા કંપનીને તે ગણાવેલા આધારો પર અપીલ દાખલ કરવા સુધી મર્યાદિત કરે છે અને અપીલ એ કાયદાનું સર્જન હોવાથી વીમા કંપની માટે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૯(૨) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી દલીલો સિવાય અન્ય કોઈ દલીલ લેવાનો માર્ગ ખુલ્લો નથી (જુઓ નેશનલ ઈન્સ્યોરન્સ કું. લિ. વિરુદ્ધ નિકોલેટ્ટા રોહતાગી [(૨૦૦૨) ૭ એસસીસી ૪૫૬]). આ કાનૂની સ્થિતિ હોવાને કારણે, વીમા કંપની દ્વારા બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી પિટિશન સંપૂર્ણપણે ગેરસમજભરી હતી. જ્યાં અપીલ દાખલ કરવાનો વૈધાનિક અધિકાર પૂરો પાડવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં હાઈકોર્ટ માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન ગ્રાહ્ય રાખવાનો માર્ગ ખુલ્લો નથી. જો હુકમ સામે અપીલ દ્વારા ઉપાય પૂરો પાડવામાં ન આવ્યો હોય અને વ્યક્તિએ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિવિઝન દાખલ કરવાનું હોય તો પણ. જ્યાં સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિવિઝન દાખલ કરવાનો ઉપાય રાજ્યના કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યો હોય, માત્ર તેવા જ કેસમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પિટિશન થઈ શકશે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ નહીં. ”

(ભારપૂર્વક જણાવેલું)

૬. એ સુસ્થાપિત છે કે જ્યાં ધારાસભા દ્વારા વૈધાનિક માળખું બનાવવામાં આવ્યું હોય અને પૂરું પાડવામાં આવ્યું હોય અને આવા વૈધાનિક માળખામાં અપીલ દાખલ કરવાની અથવા રિવિઝન કરવાની જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ હોય, અને જ્યારે આવી હકૂમતો ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે તે ઉપાયોનો જ આશરો લેવો પડશે, જેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની હકૂમતનો આશરો ન લેવાય તેવા અનુશાસનનું યોગ્ય સન્માન જળવાય. આવા સંજોગોમાં, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની પિટિશન ગ્રાહ્ય ન રાખવી (નોન-એન્ટરટેનેબિલિટી) એ એક નિયમ તરીકે લાગુ પડે છે. અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ ટકી રહેવાની ક્ષમતા (મેન્ટેનેબિલિટી) પર શંકા કરવાની નથી, તેમ છતાં સંયમ રાખવાની બાબત (રિસ્ટ્રેઇનેબિલિટી) નું તમામ કેસોમાં પાલન કરવામાં આવે તેવો વિશ્વાસ રાખવો પડશે.

૭. સંકળાયેલા મુદ્દા પર પાછા ફરતાં, સિવિલ કોર્ટનો હુકમ કે જેના દ્વારા સીપીસી ના ઓર્ડર ૭ રુલ ૧૧ હેઠળની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી છે, તે સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ ના હકૂમતી ક્ષેત્ર હેઠળ સ્પષ્ટપણે આવે છે. સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ પરિકલ્પિત રિવિઝનલ હકૂમતનો આવા હુકમ સામે અનિવાર્યપણે આશરો લેવો પડશે. આમ, વાદગ્રસ્ત હુકમો સામે યોગ્ય ઉપાય સીપીસી ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ રિવિઝન અપ્લિકેશન દાખલ કરવાનો છે, અને અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પિટિશન કરવાનો નથી. તેથી હાલની પિટિશનો નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૮. આ તબક્કે, અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી હતી કે પિટિશનોને સિવિલ રિવિઝન અપ્લિકેશનમાં રૂપાંતરિત કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે. આ અદાલત દ્વારા વાજાભાઈ પોલાભાઈ કણઝારીયા વિરુદ્ધ પ્રભુભાઈ ઠાકરશીભાઈ કણઝારીયા [૨૦૧૮ (૨) જી.એલ.આર. ૧૬૭૪ માં જે પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે તેને ધ્યાને રાખીને પરવાનગી નકારવામાં આવે છે.

૯. જોકે, એવું અવલોકન કરવામાં આવે છે કે જો અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ વાદગ્રસ્ત હુકમની પ્રમાણિત નકલ પરત લેવા માટે અરજી દાખલ કરે, તો રજિસ્ટ્રીએ પ્રમાણિત નકલની ઝેરોક્ષ નકલ પોતાની પાસે રાખવી અને મૂળ પ્રમાણિત નકલ અરજદારોના વિદ્વાન વકીલને પરત કરવી, જેથી અરજદાર સદર હુકમને પડકારવા માટે દાખલ કરી શકે તેવી યોગ્ય કાર્યવાહીમાં તે રજૂ કરી શકાય.

૧૦. ઉપર જે ઠરાવવામાં આવ્યું છે તેને ધ્યાને રાખીને, તમામ પિટિશનો નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નોટિસ ડિસ્ચાર્જ કરવામાં આવે છે (પરત ખેંચવામાં આવે છે).

(એન.વી. અંજારિયા, ન્યાયમૂર્તિ)

સહી/-

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.